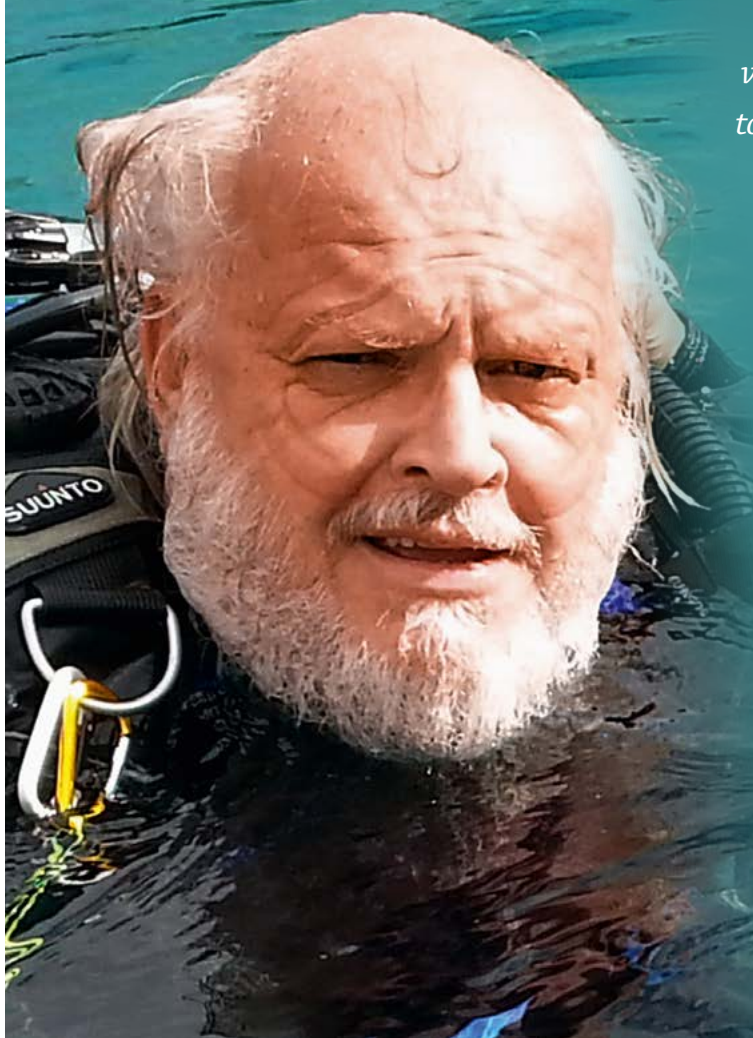

LOVRENC LIPEJ - »ORNITOLOŠKO ZNANJE MI PRIDE PRAV PRI RAZISKAVAH MORSKE EKOLOGIJE«

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

Lovrenca Lipeja bolj poznamo po njegovih raziskovalnih aktivnostih v morski ekologiji (tudi v Svetu ptic smo brali nekaj njegovih prispevkov na to temo), a članom se vam bo gotovo zdelo zanimivo »razkritje«, da se že od najstniških let navdušuje nad pticami oz. prehranjevalno ekologijo sov in ujed v rodni Istri. Sicer je dolgoletni član DOPPS-a in je pred leti v sklopu DOPPS-ovega projekta SIMARINE-NATURA prevzel študijo raziskave prehrane vranjekov v slovenskem morju. Lovrenc je raziskovalec na Morski biološki postaji Nacionalnega inštituta za biologijo in redni profesor za ekologijo na Oddelku za biodiverziteti Univerze na Primorskem, na Univerzi v Mariboru in Ljubljani, občasno pa tudi na Univerzi v Novi Gorici. Objavil je okoli 100 znanstvenih prispevkov ter tudi strokovne in znanstvene monografije. Med drugim je že 25 let odgovorni urednik znanstvene revije z mednarodnim uredniškim odborom Annales za istrske in mediteranske študije.

LOVRENC LIPEJ je raziskovalec na Morski biološki postaji Nacionalnega inštituta za biologijo in redni profesor na različnih univerzah. Od najstniških let se navdušuje nad pticami, še posebej nad sovami in ujedami.

foto: **Boris Šuligoj**

Lahko poveste, od kdaj se navdušujete nad pticami in kako in kdaj ste spoznali DOPPS?

Nad naravo se navdušujem že od malih nog, saj sva s sošolcem Mitjem Kaligaričem (mimogrede, sošolca sva bila v osnovni šoli, gimnaziji in na faksu), ki je danes ugleden profesor na mariborski univerzi, spoznavala naravne lepote Slovenske Istre. Resneje pa sem ptice začel opazovati v gimnazijskih letih in kot študent. Takrat sem spoznal Iztoka Geistra in DOPPS.

S primorskimi ornitologi ste ustanovili društvo Ixobrychus. Lahko delite kakšen zanimiv spomin iz tega časa z nami?

Veliko jih je bilo, še posebej skupaj z Miranom Gjerkešem, s katerim sva spoznavala ornitofavno Istre, še posebej ujede in sove. Najbolj neprijeten dogodek,

čeprav se mi danes zdi zelo smešen, je bil, ko so me avgusta 1992, v času vojne na Hrvaškem, pod daljnovidom v dolini reke Mirne, na katerem sem slikal gnezdo s tremi mladiči škrjančarjev, pričakali trije povsem zamaskirani hrvaški vojaki. Najprej so me dobro prestrašili, češ da sem saboter, ko pa si je eden od njih z obraza obrisal sajasto barvo, sem prepoznal znano lice lokalnega lovca, s katerim sva se v tistih krajih večkrat videla. Najbolj smešen prizor, ki si ga pogosto priključim v spomin, je, ko sva s Tihomirjem Makovcem v Kontarini pri Bujah pobirala izbljuvke pegaste sove. Od vseh možnih razpoložljivih niš, ki jih je ponujalo opuščeno gospodarsko poslopje, si je pegasta sova za svojo nišo izbrala prostor v podu pod premaknjeno desko. Ko je zletela Tihomirju spod nog, je bilo to res nekaj zelo smešnega. Še in še bi lahko našteval. Pa tudi prvega srečanja z velikim klinkačem ne pozabiš nikoli.

Dominantni samec
USTNAČE PAVLINKE
(*Symphodus ocellatus*)
na gnezdu
foto: Lovrenc Lipej

Katere so bile vaše prve resnejše raziskave ptic?

Veliko sem se ukvarjal s sovami in ujedami in nekaj od tega tudi objavil v znanstveni publicistiki. Predvsem so bili to prispevki o prehranjevalni ekologiji sov, torej s področja, na katerem sem diplomiral. Skupaj s kolegom Gjerkešem sva objavila prispevke o prehranjevalni ekologiji pegaste sove, o prehrani lesne sove v okolici Škocjanskih jam, o prehrani velike uharice na Kraškem robu, o netopirjih v prehrani sov, o prehrani rdečenoge postovke, o primerjavi prehranskih navad sov in ujed na Kraškem robu, pticah v vinogradih in še marsikaj. Dvanajst let sem redno hodil v Sečoveljske soline in popisoval gnezda postovk, opravljal biometrijo jajc in redno tehtal mladiče. Žal sem o tem objavil komajda kaj, to pa velja tudi za mnoge druge podatke.

Pred leti ste preučevali prehrano vranjekov? Kako je potekala raziskava in kaj zanimivega ste odkrili?

Odločitev za preučevanje vranjeka je bila posledica negativnega slovesa, ki se je v Sloveniji krepil zaradi problemov s kormorani in pa dejstva, da gre za ptico, katere delež v Sloveniji pojavljajočih se primerkov dosega več kot 10 % celotne podvrste. Po drugi strani je bila to enkratna priložnost povezati znanje, ki sem ga osvojil kot raziskovalec obrežne ribje populacije v Jadranu, in ornitologijo, mojo nekdanjo ljubezen. Raziskava, ki je temeljila na več kot 20.000 primerkih plena v triletnem obdobju, je pokazala, da vranjek pleni v največji meri glavače, še posebej črnega glavača. Je povsem ribojeda vrsta ptice, saj je bilo v prehrani poleg rib (99,9 %) le še nekaj glavonožcev in rakovic. Vranjek ne povzroča nobene gospodarske škode, saj nobena izmed vrst, ki jo pleni, nima komercialne vrednosti. Sedaj nas zanima, kako je s plenilskim pritiskom na črnega glavača. Mojemu študentu sem zaupal magistrsko

Rdeča nit mojega raziskovanja je bila vedno povezana z neinvazivnimi in nedestruktivnimi tehnikami vzorčenja, in k tem stremim tudi danes.

nalogo, ki naj bi obelodanila, ali vranjeki lovijo glavače, ki so v okolju največji, ali neselektivno. Rezultati so pokazali, da starejše in bolj izkušene ptice plenijo večje osebkke črnih glavačev, in sicer predvsem samce, mlajši osebki, ki se zadržujejo na gojiščih školjk v Sečoveljskem zalivu, pa primerke glavačev, kot so zastopani v naravi glede velikosti. Skratka, odrasli so bolj specializirani, mladiči pa oportunistični.

SABLJARKA
(*Recurvirostra avosetta*)
pri hranjenju
foto: Lovrenc Lipej

Ulov redkega globinskega morskega psa šesteroškrgarja je bil za desetletnika izjemen dogodek.

foto: arhiv
Lovrenca Lipeja

Poskušamo odkriti, kako bi lahko zaustavili negativne trende v okolju ali vsaj kako omiliti njihov vpliv. Prvi rezultati o gojenju alg cistozir so zelo obetavni, prav tako imamo uspehe pri gojenju sredozemske kamene korale, ki je zelo ogrožena vrsta koralnjakov, ki se tudi v našem morju spoprijema z bledenjem koral (coral bleaching).

Vaša raziskovalna specialnost so morski psi. Ali vidite kakšno podobnost med raziskavami morskih psov in ptic? So nekateri principi dobro razvitih ornitoloških metod uporabni tudi pri raziskavah drugih živalskih skupin. Torej, ali vam ornitološko znanje pomaga tudi pri vaših raziskavah?

Vsi morski psi so plenilci, zato jih najraje primerjam z ujedami in sovami. Znanje, ki sem ga pridobil kot študent, še posebej tisto, ki je povezano s prehranjevalno ekologijo, je bilo zelo koristno. Tudi razumevanje nekaterih posebnosti iz ornitologije, kot je obratna spolna dvoličnost, ki se kaže v večjih samicah pri nekaterih sovah, skobcu, kragulju, mnogih sokolih in drugih, je uporabno pri raziskovanju spolne dvoličnosti morskih mačk.

A ujede in sove lahko še vedno opazuješ v naravi, medtem ko so vsi morski psi in skati, ki jih dobimo, mrtvi, in so se v ribiške mreže ujeli kot prilov (bycatch). Zato poskušamo karseda učinkovito izkoristiti dobljeni material in ga uporabiti poleg raziskav osnovne biometrije in prehranjevalne ekologije še za raziskave razmnoževalne biologije, analize različnih onesnaževal, raziskave infestacije z zajedavci in še marsikaj.

Še bolj kot pri morskih psih je ornitološko znanje uporabno pri nekaterih vrstah rib, kot so ustnače. Te lahko gradijo zelo umetelna gnezda, ki so na moč podobna ptičjim. Tudi imena so pri nekaterih ustnačah takšna kot ptičja, na primer morska vrana (*Labrus merula*) ali morski drozg (*Labrus turdus*). Pred leti smo naredili zelo obsežne nidobiološke raziskave treh vrst ustnač, katerih metoda se ne razlikuje od klasičnih študij gnezditvenih značilnosti, ki jih uporabljajo ornitologi. Problem je le v tem, da smo pod vodo omejeni s časom preučevanja, saj zraka v jeklenki velikokrat prehitro zmanjka ...

Vam uspe ob vsem tem delu najti čas tudi za opazovanje ptic?

Seveda, čeprav to počnem bolj ali manj žal le v domačih krajih Slovenske Istre in Čičarije. Včasih je dovolj krajši izlet, pogosto pa vzamem tudi fotoaparatus teleobjektivom in fotografiram ptice. Opazovanje ptic je vse kaj več kot raziskovalna metoda. Zame je način sprostitve, zabave, rekreacije in še kaj. Da ne bi bil prikrajšan za opazovanje ptic, sem postavil tudi DOPPS-ovo gnezdilnico (v kateri je že prvo leto gnezdila velika sinica), pozimi pa redno nastavljam lojene pogače in zrnje.

Pripravljen na opazovanje in fotografiranje ptic, januar 1979
foto: Mitja Kaligarič

Zaposleni ste kot raziskovalec na Morski biološki postaji Nacionalnega inštituta za biologijo in ste poleg tega tudi redni profesor na Oddelku za biodiverzitetu Univerze na Primorskem. Kakšni so vaši izzivi danes?

Rdeča nit mojega raziskovanja je bila vedno povezana z neinvazivnimi in nedestruktivnimi tehnikami vzorčenja, in k tem stremim tudi danes. Zaradi dogajanja v zadnjih letih se s sodelavci v okviru delovne enote, ki jo vodim, ukvarjamo z vsebinami, kako povrniti nekdanje stanje nekaterih najpomembnejših vrst biogradnikov v slovenskem delu Jadrana. V zahodnem Sredozemlju so namreč izginile velike površine, ki so jih v obrežnem pasu pokrivala alge cistozire, ki tvorijo v morju gozdičke, krčijo se morski travniki in upadajo populacije nekaterih organizmov, med katerimi je tudi leščur.